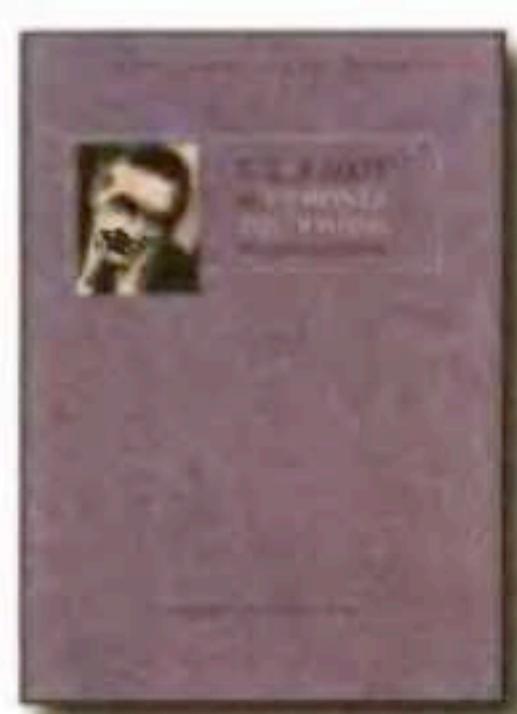

Η διπλή λειτουργία της λογοτεχνικής κριτικής

Του Χαράλαμπου
Γιαννακόπουλου

Oτόμος «Οι φωνές της ποίησης» με τα οκτώ δοκίμια του Τ. Σ. Ελιοτ είναι ο τρίτος στη σειρά των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης «Οι ποιητές μιλούν για την ποίηση», της οποίας διευθυντής είναι ο Νάσος Βαγενάς. Είχε προηγηθεί η συλλογή δοκιμίων του Χόρχε Λουίς Μπόρχες «Η τέχνη του στίχου» και εκείνη του Γ. Χ. Οντεν με τον τίτλο «Ο ποιητής και η πολιτεία». Η έκδοση ωστόσο των δοκιμίων του Ελιοτ διαφέρει από αυτή των δύο άλλων ποιητών, καθώς τα δοκίμια του έχουν μεταφραστεί και εκδοθεί στα ελληνικά πε-

ρισσότερες από μία φορές στο παρελθόν, με πο πρόσφατη και ολοκληρωμένη –αλλά ιδεολογικά προσανατολισμένη– την επιλογή του Στέφανου Μπεκατώρου «Δεν είναι η ποίηση που προέχει» στις εκδόσεις Πατάκη, και είναι σε γενικές γραμμές γνωστά. Αυτό που πρυτανεύει, καθώς

φαίνεται, στο σκεπτικό των εξαιρετικών Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης δεν είναι μόνο η γνωριμία του ελληνικού αναγνωστικού κοινού με άγνωστες ενδεχομένως πτυχές του έργου σημαντικών ποιητών, αλλά η δημιουργία μιας πλήρους σειράς κειμένων για την ποίηση γραμμένων από τους σημαντικότερους ξένους ποιητές· ο Ελιοτ λοιπόν δεν θα μπορούσε να λείπει, όσο γνωστός μας κι αν (πιστεύουμε ότι) είναι.

Τολμώ ωστόσο να πω πως η επιλογή από το ελιοτικό κριτικό έργο που έκαναν ο Νάσος Βαγενάς και ο Αρης Μπερλής (ο οποίος υπογράφει τη μετάφραση) είναι η καλύτερη που έχουμε δει ώς σήμερα. Παρουσιάζονται οκτώ όλα κι

όλα δοκίμια, σε 250 σελίδες, που είχαν δημοσιευτεί από τον Ελιοτ σε περιοδικά ή είχαν δοθεί ως διαδέξεις στο μάκρος τεσσάρων δεκαετιών, από το 1917 ώς το 1961, τα οποία εξηγούν, αναλύουν, σχολιάζουν, θέτουν ερωτήσεις και δοκιμάζουν απαντήσεις σχετικά με τη λειτουργία της ποίησης, της λογοτεχνίας και της κριτικής, που παραμένουν ώς και σήμερα γόνιμες, ζωτικές και ενεργές. Δυο-τρεις χαρακτηριστικοί τίτλοι: «Τι είναι κλασικό;», «Τι είναι η ελάσσων ποίηση;», «Οι τρεις φωνές της ποίησης». Ο Ελιοτ συζητάει επίσης για τον ελεύθερο στίχο και τη μουσική της ποίησης, για τον Αμλετ, για τη σχέση θρησκείας και λογοτεχνίας και για τη λογοτεχνική

κριτική, σ' ένα εξαιρετικά σημαντικό δοκίμιο στο οποίο προσπαθεί να διασαφήνισε τη λειτουργία, τη χρησιμότητα και τα είδη της κριτικής και να τοποθετήσει και τον εαυτό του ως κριτικό στη σωστή θέση. Ισως το μόνο σημαντικό δοκίμιο που απουσιάζει από αυτή την εξαιρετική επιλογή είναι το «Η παράδοση και το ατομικό τάλαντο», το οποίο όμως είναι ευτυχώς εύκολο να βρεθεί από τον Ελληνα αναγνώστη.

Το έργο του Τ. Σ. Ελιοτ υπήρξε τρίκλωνο, καθώς το χαρακτήριζε ο Σεφέρης, ποιητικό, κριτικό/θεωρητικό και θεατρικό. Πρώτα απ' όλα βέβαια υπήρξε ποιητής και είναι γι' αυτό κυρίως που διαβάζουμε στη σελίδα 34

Συνέχεια από τη σελίδα 33

με και το υπόλοιπο δημιουργικό του έργο. Τα κριτικά του δοκίμια ωστόσο, όσα παρουσιάζονται εδώ και τα δεκάδες ακόμα που σε όλη την ζωή δημοσίευσε, έχουν και αυτοτελή αξία. Να σε ποια κατηγορία τοποθετείται ο ίδιος: «Και τελικά φτάνουμε στον κριτικό που η κριτική του μπορούμε να πούμε ότι είναι παραπρόσων της δημιουργικής του δράσης. Και συγκεκριμένα, φτάνουμε στον κριτικό που είναι επίσης ποιητής. Να πούμε “ο ποιητής που έχει γράψει και λογοτεχνική κριτική”. Προϋπόθεση για να ενταχθεί κανείς σε αυτήν την κατηγορία είναι, πρώτον, να είναι γνωστός κυρίως για την ποίησή του και, δεύτερον, το κριτικό του έργο να έχει αυτοτελή αξία, όχι απλώς επειδή ρίχνει φως στην ποίηση του συγγραφέα του».

Σήμερα που το ποιητικό έργο του Ελιοτ έχει δεχθεί φως και κάθε λογής ερμηνείες και, συνεπώς, δεν έχει πια ανάγκη από την κριτική συνηγορία του δημιουργού του, τα δοκίμιά του διαβάζονται αυτοτελώς και, παρά τις δεκαετίες που έχουν μεσολαβήσει, διατηρούν ακέραια τη σημασία τους. Γιατί με τον Ελιοτ ισχύει το εξής παράδοξο, που δεν είναι ωστόσο άσχετο με την αντοχή του στον χρόνο: ως ποιητής και κριτικός υπήρξε πρωτεργάτης του μοντερνισμού, του λογοτεχνικού ρεύματος που κυριάρχησε στο μεγαλύτερο μέρος του εικοστού αιώνα και, στην ουσία, προετοίμασε τον δρόμο για τον μεταμοντερνισμό που ακολούθησε, αλλά ως στοχαστής και θεωρητικός χαρακτηρίζεται κοινωνικά, πολιτικά και θρησκευτικά συντηρητικός. Το αποτέλεσμα αυτού του παράδοξου συγκερασμού είναι ότι οι κρίσεις του, για την ποίηση κυρίως, δεν έχουν χάσει στο παραμικρό την οξιδέρκεια και τη δραστικότητά τους: σε κάθε αποστροφή του Ελιοτ αναγνωρίζει ο σημερινός αναγνώστης τη σοφία του έμπειρου τεχνίτη που δεν ξεπερνιέται από τον καιρό και τον βαθύ ανθρωπισμό του ενεργού πνευματικού ανθρώπου. «Η λογοτεχνική κριτική», σημειώνει ο ίδιος, «θα έπρεπε να ολοκληρώνεται με κριτική που ασκείται από μια συγκεκριμένη ηθική και θεολογική σκοπιά». Αυτή η διπλή κίνηση είναι που δίνει αξία και διάρκεια στο κριτικό έργο του Τ. Σ. Ελιοτ.